

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA
KULTURA ŽIVLJENJA
ZA OSNOVNE ŠKOLE

Zenica, juni 2022.

**Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU, KULTURU I SPORT**

KURIKULUM NASTAVNOG PREDMETA

KULTURA ŽIVLJENJA

ZA OSNOVNE ŠKOLE

Zenica, juni 2022.

Kurikulum nastavnog predmeta Kultura življenja za osnovne škole

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Kultura življenja za osnovne škole u Zeničko-dobojskom kantonu objavljena je u "Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona", broj: __/__, __. __. 2022. godine.

Izdavač: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Zeničko-dobojskog kantona

Za izdavača: prof. dr. Spahija Kozlić, ministar

Voditeljica Stručnog tima:

Aida Salkić, direktorica Pedagoškog zavoda Zenica

Grupa za izradu predmetnog kurikuluma:

Azra Kukavica, prof., voditeljica

dr.sc. Naira Jusufović, koordinatorica

dr.sc. Vanesa Delalić, član

mr.sc. Fehim Terzić, član

Nadža Žužo, prof., član

Amira Dautović, prof., član

Safet Salčinović, nastavnik, član

Nizama Marušić, prof. član

Recenzenti:

Doc. dr. Almina Alagić

Doc. dr. Ahmed Buljubašić

Tehnička priprema i uređenje:

Pedagoški zavod Zenica

SADRŽAJ

A/ OPIS PREDMETA	4
B/ CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA	5
C/ OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA	6
D/ ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI	9
5. razred osnovne škole	9
E/ UČENJE I PODUČAVANJE	22
F/ VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU	23
G/ PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA	25

A/ OPIS PREDMETA

Kultura življenja je nastavni predmet koji kombinuje teoriju sa praksom u cilju razvijanja razumijevanja i rješavanja svakodnevnih životnih problema. Kultura življenja, kao nastavni predmet, usmjerena je na načine kojima se pojedinci i porodica (obitelj) brinu tokom upravljanja svojim resursima kako bi zadovoljili fizičke, emocionalne, intelektualne, društvene i ekonomske potrebe.

Kultura življenja se fokusira na stjecanje znanja, razvoj vještina i sposobnosti te formiranje i zauzimanje stavova koji će omogućiti učenicima da preuzmu kontrolu nad svojim životima u datom trenutku i u budućnosti, bilo da je to u kući, školi, tokom budućeg obrazovanju, u svijetu rada ili drugim životnim situacijama. Širok spektar iskustvenog učenja i praktičnih vježbi kojima će učenici biti izloženi tokom izučavanja ovog nastavnog predmeta će im omogućiti da budu fleksibilni i prilagodljivi u promjenljivim situacijama modernog života.

Kultura življenja priprema učenike za život u potrošačkom društvu i obezbjeđuje bazično učenje za one koji će tražiti posao širokog spektra karijere, kao što su arhitektura, građevinarstvo, prehrambena industrija, turizam, dizajniranje odjeće i zdravstvene i socijalne usluge, marketing, trgovina i dr. Vrijednosti koje se razvijaju kod učenika izučavanjem ovog predmeta su: odgovornost, pravednost, tolerancija, uvažavanje različitosti, njegovanje govora nenasilja, kulturna i estetska osviještenost, ekonomičnost, poduzetnost i njegovanje kulturno-historijskog naslijeđa i sl.

Kultura življenja naglašava međuzavisni odnos koji postoji između pojedinaca ili porodica (obitelji) i njihovog neposrednog i šireg okruženja i promovira osjećaj odgovornosti prema održavanju resursa u tim okruženjima. Ovaj nastavni predmet omogućava da se kroz realizaciju specifičnih sadržaja integrišu međupredmetne teme kroz cjelokupnu oblasnu strukturu: stanovanje, odijevanje, ishrana i poduzetništvo. Ovdje prije svega mislimo na prožimajuće pokazatelje i teme iz kroskurikularnog i međupredmetnog područja koje se odnose na karijernu orijentaciju i poduzetništvo. Podučavanje ovog nastavnog predmeta uz uvažavanje načela integrisanog i tematskog planiranja, principa postupnosti i sistematičnosti, prilagođenosti sadržaja uzrastu učenika, očiglednosti i stavljanja u prvi plan razvoja praktičnih životnih vještina doprinosi neposredno i ostvarenju općih ciljeva učenja i nastave u osnovnoj školi, kao i definiranoj viziji obrazovanja na području Zeničko-dobojskog kantona.

Odabranim metodama, tehnikama i pristupima učenju i podučavanju nastavnici Kulture življenja će kod učenika razvijati ključne kompetencije za cjeloživotno učenje (učiti kako učiti, socijalnu i građansku kompetenciju, samoinicijativu i poduzetništvo), kao i kompetencije usmjerene na sam nastavni predmet kao što su kulturna svijest i kulturno izražavanje, te kreativno- produktivne kompetencije.

S obzirom da u svojoj osnovi Kultura življenja omogućava učenicima da uče o ljudima, odnosima među njima, odnosu ljudi prema svijetu koji ih okružuje, o kulturnom razvoju čovjeka i društva, o proučavanju i vrednovanju prošlih i aktuelnih događaja, kao takvu je možemo uvrstiti u društveno-humanističko odgojno-obrazovno područje. Nastavni predmet Kultura življenja izučava se u 5. razredu osnovne škole u trajanju od jednog nastavnog sata sedmično.

B/ CILJEVI UČENJA I PODUČAVANJA PREDMETA

Ciljevi učenja i podučavanja u okviru nastavnog predmeta Kultura življenja su sljedeći:

1. Omogućiti učenicima da u školskom i izvanškolskom okruženju stječu i primjenjuju znanja, vještine i sposobnosti koje se odnose na kulturu življenja, što uključuje segmente kulture stanovanja, kulture ishrane i kulture odijevanja i shodno tome formiraju stavove o kulturi življenja u savremenom životu kroz prizmu općih ciljeva i sistema vrijednosti.
2. Obezbjediti učenicima odgovarajuću osnovu za modelovanje života nakon škole, sa naglaskom na buduće obrazovanje, stručno usavršavanje i potrebe za zapošljavanjem; razvijanje svijesti učenika o kreativnosti, inicijativi i preuzimanju rizika kao zahtjevima savremenog poduzetništva.
3. Podsticati učenike da razvijaju i primjenjuju praktične životne vještine koje su potrebne za efikasnu organizaciju i upravljanje raspoloživim resursima kako bi zadovoljili lične i porodične potrebe u klimi stalnih, kako društvenih, tako i kulturnih, ekonomskih i tehnološko-ekoloških promjena.
4. Omogućiti učenicima da njeguju i razvijaju duh poduzetništva i istraživački duh kroz smjele poduhvate, kreativno-produktivnu inventivnost, njegovanje kulturne i estetske svijesti iz ugla kulture stanovanja, kulture odijevanja, kulture ishrane, kulture ponašanja, kulture komuniciranja i opće demokratske kulture.
5. Omogućiti učenicima da razvijaju lične kvalitete: istrajnost, samopouzdanje, kooperativnost, timski duh, prilagodljivost, fleksibilnost, zauzimanje vlastitih stavova o dešavanjima u društvu i kulturi življenja uopće.
6. Stvoriti pretpostavke da učenici kritički promišljaju o prostornim strukturama, ekološkim pojavama, kulturno-historijskom naslijeđu Bosne i Hercegovine, te vrednuju i čuvaju kulturnu baštinu svog zavičaja i države koja je dio europske i svjetske kulturne baštine

C/ OBLASNA STRUKTURA PREDMETNOG KURIKULUMA

Oblasnu strukturu nastavnog predmeta Kultura življenja sačinjavaju sljedeće oblasti:

- A. Kultura stanovanja;**
- B. Kultura odijevanja;**
- C. Kultura ishrane;**
- D. Kultura ponašanja i komuniciranja;**
- E. Ekonomika domaćinstva i poduzetništvo.**

Unutar svake oblasti definirane su komponente sa pripadajućim ishodima učenja, njihovom razradom (pokazateljima), ključnim sadržajima i preporukama za ostvarenje ishoda učenja.

A. Kultura stanovanja

Oblast Kultura stanovanja učenike postepeno uvodi u sferu ekonomike domaćinstva (upravljanje energijom, prostorom, vremenom, resursima, ljudskim potencijalima). Kroz ovu oblast učenici proširuju znanja o porodici (obitelji) koje su stekli u nižim razredima gledano iz ugla kulture stanovanja, uslova za stanovanje jedne porodice i utjecaja životnog okruženja jedne porodice na način njihovog stanovanja. Ova oblast ima dvije komponente:

Komponenta A.1. Savremena porodica i stanovanje;

Komponenta A.2. Uslovi stanovanja i životno okruženje.

B. Kultura odijevanja

Oblast Kultura odijevanja učenike osposobljava kroz teorijske sadržaje i praktične vježbe sa životnim okolnostima koje utječu na odijevanje, stilovima odijevanja i obuvanja, ličnoj (osobnoj) higijeni kao preduslovu za kulturu odijevanja, zauzimanju odbrambeno-zaštitnih stavova i pogleda o modi nekad i sad, razlikovanju estetski lijepe odjeće/obuće od one koja nema estetsku vrijednost i spada u kič. Učenici će kroz ovu oblast ovladati praktičnim životnim vještinama neophodnim za odijevanje i obuvanje u svakodnevnim životnim okolnostima. Ova oblast ima dvije komponente:

Komponenta B.1. Stilovi odijevanja;

Komponenta B.2. Životne okolnosti i odijevanje.

C. Kultura ishrane

Oblast Kultura ishrane učenike osposobljava kroz teorijske sadržaje i praktične vježbe sa zdravom ishranom, podjelom namirnica, štetnim materijama za zdravlje čovjeka, kulturi ishrane nekad i sada, zdravim životnim stilovima u kontekstu kulture ishrane i sl. Kroz ovu oblast učenici će ovladati praktičnim vještinama koje se odnose na kreiranje jelovnika, pripremu jednostavnijih jela, organiziranje stola za ručavanje, praćenje režima dnevne ishrane i sl. Ovu oblast sačinjavaju tri komponente:

Komponenta C.1. Zdrava ishrana i prehrambene navike;

Komponenta C.2. Zdravi životni stilovi;

Komponenta C.3. Lična higijena i ishrana

D. Kultura ponašanja i komuniciranja

Oblast Kultura ponašanja i komuniciranja učenike osposobljava kroz teorijske sadržaje i praktične vježbe sa pravilima kulturnog ponašanja (bonton-pravila), pravilima kulture komuniciranja (aktivno slušanje, poštovanje pravila, dogovora, kultura usmenog i pisanog komuniciranja), njegovanjem i očuvanjem kulturno-historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine (muzika, običaji, kulturno-historijski spomenici) kao i sa osnovnim elementima opće demokratske kulture kroz razumijevanje pojmova pravednost, odgovornost, autoritet i privatnost i sl.

Ova oblast ima četiri komponente:

Komponenta D.1. Kultura ponašanja;

Komponenta D.2. Kultura komuniciranja;

Komponenta D.3. Kulturno-historijsko naslijeđe;

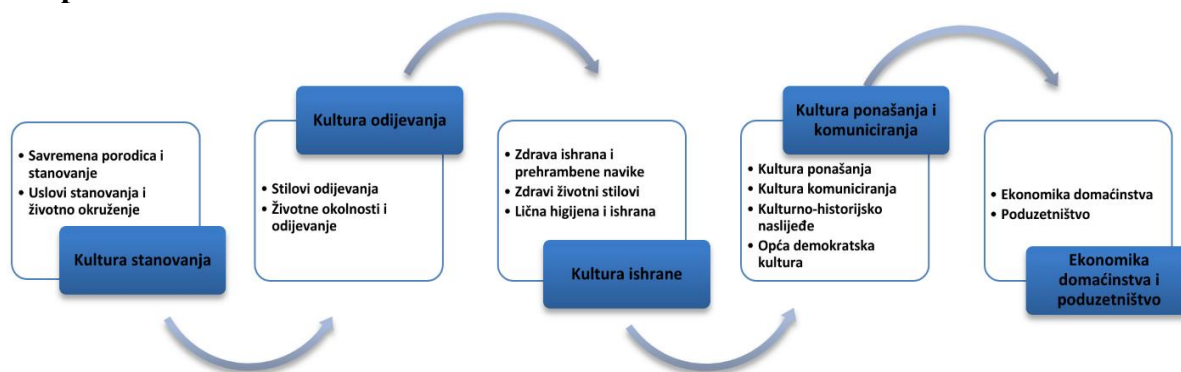
Komponenta D.4. Opća demokratska kultura.

E. Ekonomika domaćinstva i poduzetništvo

Oblast Ekonomika domaćinstva i poduzetništvo se naslanja na sve naprijed navedene oblasti i učenicima nudi mogućnost za pokretanje akcija, ideja, inovativnosti, projekata, rješavanju problema i kritičkog promišljanja o stanovanju, odijevanju, ishrani, ponašanju, komuniciranju i ekonomici jednog domaćinstva uopće. Ova oblast je usmjerena na osposobljavanje učenika da pojedine ideje razviju preko nivoa akcije do djela i na taj način unaprijede životno okruženje u kojem žive bez obzira da li je riječ o školi, lokalnoj zajednici ili porodičnom (obiteljskom) okruženju. Ova oblast ima dvije komponente:

Komponenta E.1. Ekonomika domaćinstva;

Komponenta E.2. Poduzetništvo.

Oblasna struktura predmetnog kurikuluma Kultura življenja

U nastavku slijedi dio koji se odnosi na odgojno-obrazovne ishode koji su okosnica predmetnog kurikulumu Kultura življenja i razrađeni su za svaku od pet oblasti (domena) na kojima se temelji. Odgojno-obrazovni ishodi pomažu nastavnicima u praćenju napretka učenika i u vrednovanju učeničkih postignuća. Tokom pripremanja procesa učenja i podučavanja nastavnik treba povezati odgojno-obrazovne ishode sa sadržajima navedenim u kurikulumu i metodama podučavanja. U tabelama su odgojno-obrazovni ishodi označeni šiframa. Skraćenice poput A.5.1. ili B.5.1. i sl. označavaju redom: oblast kojoj ishod pripada (A. Kultura stanovanja, B. Kultura odijevanja, C. Kultura ishrane, D. Kultura ponašanja i komuniciranja i E. Ekonomika domaćinstva i poduzetništvo), godinu podučavanja predmeta (5. – peti razred), te redni broj odgojno-obrazovnog ishoda koji se podučava u sklopu navedene oblasti (1. – prvi ishod, 2. – drugi ishod, ...). Skraćenica DHP-1.1.1. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za društveno-humanističko područje definiranoj na ishodima učenja, skraćenica UMP-3.1.2. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za umjetničko područje definiranoj na ishodima učenja, skraćenica PNP-4.3.1. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za prirodne nauke definiranoj na ishodima učenja, skraćenica TZP-2.2.2. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za tjelesno i zdravstveno područje definiranoj na ishodima učenja, skraćenica JZK-5.1.1. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za bosanski jezik/hrvatski jezik i srpski jezik definiranoj na ishodima učenja, a skraćenica KMP-1.1.1. označava poveznicu sa Zajedničkom jezgrom nastavnih planova i programa za kroskurikularno i međupredmetno područje definiranoj na ishodima učenja, odakle su ishodi dijelom ili u potpunosti preuzeti.

D/ ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI

5. razred osnovne škole /35 nastavnih sati godišnje/

Oblast: A/Kultura stanovanja	
Ishod učenja	Razrada ishoda
A.5.1. Objašnjava na koji način savremeni koncepti stanovanja osiguravaju potrebe savremene porodice (obitelji).	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje pojmove porodica (obitelj), familija (rodbina) i svojta. • Razlikuje pojam domaćinstvo od pojma porodica (obitelj). • Analizira koncept stanovanja u porodičnoj (obiteljskoj) kući i koncept stanovanja u objektu za kolektivno stanovanje (npr. stambena zgrada). • Analizira uloge članova porodice (obitelji) neophodne za kvalitetno funkcioniranje jednog domaćinstva. • Upoređuje način stanovanja savremene porodice (obitelji) u svom bližem okruženju sa načinom stanovanja porodica (obitelji) u svijetu. • Upoređuje način stanovanja ljudi i stambene objekte nastale u prošlosti sa savremenim konceptom stanovanja. • Objašnjava razliku između načina života na selu i načina života u gradu. • Objašnjava načine na koji savremeni stambeni objekti osiguravaju kvalitet življenja i stanovanja. • Uočava i imenuje faktore koji utječu na ekonomiku stanovanja. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju kulture stanovanja.
Poveznice sa ZJNPP	DHP 2.2.1.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Porodični (obiteljski) život-članovi porodice (obitelji), familija (rodbina) svojta; • Ravnopravnost i uvažavanje članova porodice; • Poznavanje porodičnog porijekla; • Porodično (obiteljsko) stablo; • Potrebe savremene porodice (obitelji); • Raspodjela poslova u porodici (obitelji); • Ustanove koje pružaju pomoć porodici (obitelji); • Stanovanje i stambeni objekti; • Koncept stanovanja u porodičnoj (obiteljskoj) kući; • Koncept stanovanja u objektima za kolektivno stanovanje; • Stambeni objekti kroz različite historijske epohe; • Domaćinstvo; • Ekonomika stanovanja i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Društva, Osnova tehnike i iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na stanovanje, život ljudi na selu i u gradu, predznanja o porodici (obitelji). Potrebno je osigurati da su ravnomojerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično i smisleno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju makete ili diorame stana i</p>	

kuće, video materijale o konceptu stanovanja u svijetu i kod nas, video materijale o konceptu stanovanja kroz vrijeme (nekad i sad), PowerPoint prezentacije, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa konceptom stanovanja i potrebama savremene porodice (obitelji).

A.5.2. Objašnjava na koji način uslovi stanovanja i životno okruženje utječu na život ljudi.

- Imenuje uslove neophodne za stanovanje savremene porodice (obitelji).
- Razlikuje tradicionalne elemente stanovanja od savremenih elemenata stanovanja.
- Analizira koncept stanovanja u staroj bosanskoj kući (čardakliji).
- Objašnjava na koji način čovjek utječe na ekološki zdravo okruženje.
- Objašnjava važnost namještaja i kućanskih aparata u stanu/kući.
- Razlikuje dekorativne predmete od upotrebnih.
- Učestvuje u estetskom uređenju stana.
- Kreira estetske elemente u stanu (npr. dekorativne predmete, ukrase sl.).
- Razlikuje enterijer od eksterijera stambenog objekta.
- Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju kulture stanovanja.

Poveznice sa ZJNPP

DHP 1.3.2.

Ključni sadržaji

Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:

- Uslovi (uvjeti) za stanovanje;
- Tradicionalni elementi stanovanja; Savremeni elementi stanovanja;
- Stanovanje u ekološki zdravoj sredini;
- Stanovanje u ekološki nezdravoj sredini;
- Namještaj i kućanski aparati u stanu/kući;
- Nastanak i razvoj kućanskih aparata kroz vrijeme;
- Upotrebni i dekorativni elementi u stanu/kući;
- Estetsko uređenje stana;
- Šta je enterijer?; Šta je eksterijer?;
- Estetski elementi u stanu (praktične vježbe, art radionice) i sl.

Preporuke za ostvarenje ishoda

Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Društva, Osnova tehnike i iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na stanovanje, namještaj i kućanske aparate u stanu/kući, predznanja o zaštiti životne sredine i sl. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično i smisleno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju makete ili diorame savremenog stana/kuće, video materijale o tradicionalnom konceptu stanovanja u svijetu i kod nas, video materijale o konceptu stanovanja u Bosni i Hercegovini kroz vrijeme (stara bosanska kuća, kuća u Hercegovini, kuće u Posavini, etno selo itd.), PowerPoint prezentacije, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa životnim okruženjem i uslovima za stanovanje. Za realizaciju praktičnih vježbi koje se odnose na estetsku komponentu uređenja stana nastavnik može koristiti različite art radionice i likovne tehnike (npr. dekupaž, slikanje na staklu, modelovanje glinamolom/glinom, tkanje na improviziranom tkalačkom stanu i sl.).

Oblast: B/Kultura odijevanja	
Ishod učenja	Razrada ishoda
B.5.1. Prepoznaje i razlikuje stilove odijevanja ljudi u svom okruženju.	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje pojmove odijevanje i obuvanje u svakodnevnoj komunikaciji. • Uočava i imenuje faktore koji utječu na stil odijevanja. • Analizira stilove odijevanja ljudi kroz vrijeme. • Razlikuje materijale od kojih se izrađuju odjevni predmeti i obuća. • Primjenjuje načela slaganja boja u odjevnim kombinacijama. • Objasnjava ulogu modnih detalja (asesoara) prilikom odijevanja. • Analizira na koji način stil odijevanja utječe na komunikaciju i prenošenje poruka u društvu. • Opisuje utjecaj kulturne baštine i tradicionalnog stila odijevanja na lični i grupni identitet. • Objasnjava šta je kič u odijevanju. • Objasnjava koju ulogu i utjecaj imaju modni dizajneri na stil odijevanja savremenog čovjeka. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju kulture odijevanja.
Poveznice sa ZJNPP	DHP 2.2.1. UMP 3.1.2. UMP 3.3.3.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odjeća i obuća nekad i sad; • Vrste materijala za izradu odjeće i obuće; • Stil odijevanja; • Dizajniranje odjeće i obuće; • Modna revija; • Odjevne kombinacije; • Estetska vrijednost odjeće i obuće; • Tradicionalna odjeća (narodne nošnje iz Bosne i Hercegovine); • Ručni rad (krojenje, šivanje, pletenje, tkanje, kukičanje); • Modni detalji (prateći odjevni predmeti) i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Likovne kulture i Društva i iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na odijevanje i obuvanje, tekstilnu industriju i sl. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično i smisleno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju nekoliko primjeraka modnih časopisa, video materijale o nastanku jednog odjevnog proizvoda- put od sirovine do odjevnog predmeta, video materijale o stilovima odijevanja kroz (nekad i sad), PowerPoint prezentacije, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa kulturom odijevanja. Preporučuje se terenska nastava (posjeta modnom salonu, butik, tvornici odjeće, muzeju), a moguće je organizirati modnu manifestaciju na nivou razreda ili škole putem koje bi učenici demonstrirali različite stilove odijevanja (savremene i tradicionalne). Također jedna od ideja je i uvezivanje sa drugim školama u okruženju i svijetu putem eTwinning projekta koji omogućava razmjenu ideja i globalno učenje na daljinu o različitim kulturnim aspektima iz svakodnevnog života.</p>	

<p>B.5.2. Objašnjava na koji način životne okolnosti utječu na kulturu odijevanja ljudi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje tradicionalni i savremeni način odijevanja ljudi. • Analizira način odijevanja pripadnika pojedinih kultura. • Uočava i imenuje okolinske faktore koji utječu na odijevanje i obuvanje ljudi. • Analizira način odijevanja i obuvanja ljudi kroz vrijeme. • Imenuje faktore koji su utjecali na nastanak pojedinih odjevnih predmeta. • Klasificira odjevne predmete prema zadatom kriteriju (npr. svečana odjeća, radna odjeća, odjeća za spavanje). • Objašnjava koju ulogu ima tekstilna industrija kao grana privrede. • Povezuje način odijevanja sa blagdanima i praznicima koje obilježavaju pripadnici različitih kultura. • Objašnjava značaj scenske odjeće (kostima) u filmskim, dramskim i muzičko-scenskim djelima. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju kulture odijevanja.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>DHP 2.2.2. UMP 3.1.2. UMP 3.3.3.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tradicionalni i savremeni način odijevanja; • Odijevanje i obilježavanje blagdana/praznika; • Svečana odjeća i obuća; • Radna odjeća (uniforme); • Odjeća za spavanje; • Scenska odjeća (kostimi); • Sportska odjeća i obuća; • Kako je nastala kravata?; • Vremenske prilike i odijevanje; • Tekstilna industrija; • Od sirovine do odjevnog proizvoda i sl. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Društva, Likovne kulture, Muzičke kulture i iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na vremenske prilike (godišnja doba); tekstilnu industriju u zavičaju; vrste materija (sirovine) i sl. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, terenska nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično i smisljeno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju adekvatne primjerke svečane, radne, scenske odjeće i obuće, video materijale o konceptu odijevanja kroz vrijeme (nekad i sad), video materijale o nastanku odjevnih predmeta (tvornica odjeće i obuće), PowerPoint prezentacije, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa kulturom odijevanja. Nastavnici mogu organizirati posjete krojačkom salonu, muzeju ili pozorištu kako bi proširili stečena znanja o utjecaju životnih okolnosti na odijevanje ljudi (odijevanje ljudi u prošlosti, odijevanje u filmu, odijevanje u muzičko-scenskim djelima i sl.).</p>	

Oblast: C/Kultura ishrane	
Ishod učenja	Razrada ishoda
C.5.1. Prosuđuje o važnosti zdrave ishrane i pravilnih prehrambenih navika za očuvanje zdravog života.	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje pojmove zdrava ishrana i nezdrava ishrana. Imenuje prehrambene proizvode koji spadaju u brzu hranu. • Objašnjava važnost uravnotežene ishrane za život ljudi. • Razlikuje prirodne i vještačke materije od kojih nastaju prehrambeni artikli. • Objašnjava namjenu namirnica i njihov značaj u ishrani. • Objašnjava na koji način se nabavljaju, pripremaju i čuvaju namirnice). • Analizira piramidu zdrave ishrane i izvodi zaključke o njenoj ulozi u životu ljudi. • Imenuje i razlikuje postupke pripreme hrane (kuhanje, varenje, pečenje, dinstanje, prženje i sl.). • Upoređuje način ishrane svoje porodice (obitelji) sa načinom ishrane porodica (obitelji) drugih kultura. • Samostalno priprema jednostavnije obroke (doručak, užina i sl.). • Samostalno koristi jelovnik tokom posjeta uslužnim djelatnostima (restoran, slastičarna i sl.). • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju kulture ishrane.
Poveznice sa ZJNPP	PNP 4.3.1. PNP 4.4.3. TZP 2.2.2.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zdrava i nezdrava ishrana; • Dnevni režim ishrane; • Prehrambeni artikli; • Prirodni i vještački prehrambeni artikli; • Namirnice (nabavka, priprema i čuvanje); • Piramida zdrave ishrane; • Ishrana djece i mladih; • Priprema hrane (sastojci, proces pripreme, način serviranja, način konzumiranja); • Hrana i pića; • Vrste jela; • Jelovnik; • Tradicionalna bosanskohercegovačka kuhinja i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da primjenjuju unutarpredmetnu korelaciju, tj. realiziraju navedene nastavne sadržaje kombiniranjem sa ishodom iz komponente Zdravi životni stilovi jer je način ishrane u direktnoj vezi sa životnim stilom pojedinca. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva, te njihove prehrambene navike. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, terenska nastava, praktično i smisljeno i situaciono učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju shematski prikaz piramide zdrave ishrane, video materijale o nastajanju prehrambenih artikala od sirovine preko poluproizvoda do gotovog proizvoda, video materijale o običajima i kulturi ishrane različitih naroda i narodnosti u Bosni i Hercegovini, PowerPoint prezentacije sa zanimljivostima o ishrani, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Osim materijala koji je usmjeren na učioničko okruženje, neophodno je osigurati i opremu za pripremu i serviranje hrane kako bi učenici ovladali praktičnim životnim vještinama kao što su</p>	

priprema namirnica, čuvanje namirnica, obrada namirnica termičkim putem, serviranje hrane i sl. Izvanučionička nastava se organizuje kroz posjete nutricionisti, prodavnici ekološki zdrave hrane, restoranu, pijaci i sl. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa zdravom ishranom i pravilnim prehrambenim navikama.

<p>C.5.2. Objašnjava na koji način svakodnevni stil življenja utječe na očuvanje i unapređenje zdravlja ljudi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje zdrav stil življenja od nezdravog stila življenja. • Imenuje faktore koji utječu na zdravlje ljudi. • Prepoznaje i imenuje faktore koji utječu na mentalno i emocionalno zdravlje ljudi. • Prepoznaje i imenuje faktore koji utječu na fizičko (tjelesno) zdravlje ljudi. • Objašnjava uzroke koji dovode do nastanka pretilosti i pothranjenosti. • Upoređuje stilove življenja i način ishrane ljudi na selu i u gradu. • Objašnjava važnost tjelesne/fizičke aktivnosti na zdravlje čovjeka. • Objašnjava utjecaj štetnih materija na zdravlje čovjeka. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose zdravom stilu življenja.
---	---

Poveznice sa ZJNPP

TZP 2.2.1. TZP 2.2.2. TZP 2.2.3.

Ključni sadržaji

Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:

- Zdravi životni stilovi;
- Mentalno i emocionalno zdravlje ljudi;
- Tjelesno (fizičko) zdravlje ljudi;
- Prevencija fizičkog, psihičkog i digitalnog nasilja;
- Boravak u prirodi,
- Sport i rekreacija;
- Pretilost i pothranjenost;
- Štetne materije (duhan, alkohol, narkotici);
- Život ljudi na selu/život ljudi u gradu;
- Nutricionista-upoznajemo novo zanimanje;
- Ekološki zdrava hrana i sl.

Preporuke za ostvarenje ishoda

Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Prirode i temama planiranim za realizaciju na času odjeljenjske zajednice. Nastava se na ovaj način može organizirati u vidu blok-časa i pripremiti kao radionica (edukativna radionica, radionica učenja socijalnih vještina, kreativno-produktivna radionica, radionice nenasilne komunikacije i sl.). Potrebno je povezati znanja koja su učenici stekli na časovima Prirode, a koja se odnose na ljudski organizam, zdravlje ljudi, prevenciju bolesti sa preventivno-zaštitnim sadržajima koji doprinose izgradnji zdravog stila življenja ljudi. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, terenska nastava, te praktično i smisleno i situaciono učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju adekvatna audio, vizuelna i audio-vizuelna nastavna sredstva i pomagala, video materijale o zdravim životnim stilovima u svijetu i kod nas, video materijale o štetnim materijama koje utječu na zdravlje ljudi, PowerPoint prezentacije, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Za realizaciju ovih sadržaja nastavnik može osigurati da nastavu realizira gost-predavač (nutricionista, sportski animator, fizijatar, ljekar opće prakse, stomatolog sl.). Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa zdravim životnim stilovima.

<p>C.5.3. Primjenjuje stečena znanja o značaju redovnog i pravilnog održavanja lične (osobne) higijene i higijene životnog prostora.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje pojmove lična (osobna) higijena i higijena životnog prostora. • Raspravlja o važnosti redovnog i pravilnog održavanja lične (osobne) higijene. • Raspravlja o važnosti redovnog i pravilnog održavanja higijene životnog prostora. • Raspravlja o važnosti redovnog i pravilnog očuvanja zaštite životne sredine. • Provodi aktivnosti značajne za održavanje higijene u svakodnevnom životu. • Analizira utjecaj radnog prostora na zdravlje i mogući razvoj bolesti. • Učestvuje u aktivnostima značajnim za očuvanje okoline (ekološke akcije, akcije uređenja i sl.). • Planira i organizuje aktivnosti na uređenju životnog prostora (stan/kuća). • Imenuje i razlikuje uzročnike koji dovode do nastanka i/ili razvoja bolesti. • Imenuje i razlikuje načine na koji se prenose zarazne bolesti. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju zaštite životne sredine.
<p>Poveznice sa ZJNPP</p>	<p>TZP 2.1.1.</p>
<p>Ključni sadržaji</p>	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lična (osobna) higijena i higijena životnog prostora; • Zaštita životne sredine; • Ekolog-upoznajemo novo zanimanje; • Nastanak i razvoj bolesti; • Zarazne bolesti; • Najčešće bolesti kod djece; • Ekološka akcija- od ideje do realizacije i sl. 	
<p>Preporuke za ostvarenje ishoda</p>	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa nastavnim sadržajima iz Prirode kao i sa temama koje su planirane za časove odjeljenjske zajednice. Na taj način se mogu organizirati tematske radionice posvećene unapređenju zdravlja ljudi i zaštite životne sredine (edukativne radionice, radionice socijalnih vještina, preventivno-zaštitne radionice, kreativnoproduktivne radionice i sl.). Neophodno je na adekvatan način iskoristiti predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na tematiku koja se odnosi na ovaj odgojnoobrazovni ishod. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično i smisleno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici osiguraju raznovrsna nastavna sredstva i pomagala, kutiju za pružanje prve pomoći, video materijale i PowerPoint prezentacije o prevenciji bolesti, uzročnicima nastajanja bolesti, plakate i panoe sa onim nastavnim sadržajima koje učenici ne mogu pronaći u svojim udžbenicima. Jedna od funkcionalnih tehnika koja se može primjenjivati je lapbook. Elementi ovog ishoda se ostvaruju i organizacijom nastave na kojoj prisustvuje gost-predavač (pedijatar, ljekar opće prakse, imunolog i sl.). Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa održavanjem lične (osobne) higijene, higijene životnog prostora i očuvanja životne sredine.</p>	

Oblast: D/Kultura ponašanja i komuniciranja	
Ishod učenja	Razrada ishoda
D.5.1. Razlikuje društveno prihvatljivo od društveno neprihvatljivog ponašanja u svom okruženju.	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava važnost međusobnog poštovanja i uvažavanja u komunikacijskim kontekstima. • Prepoznaje društveno prihvatljivo ponašanje i neprihvatljivo ponašanje u školskom okruženju. • Prepoznaje društveno prihvatljivo ponašanje i neprihvatljivo ponašanje u izvanškolskom okruženju. • Opisuje na koji način pojedinci i grupe mogu međusobno saradivati. • Primjenjuje bonton-pravila prilikom objedovanja. • Primjenjuje bonton-pravila prilikom posjete ustanovama kulture. • Primjenjuje pravila kretanja u saobraćaju. • Primjenjuje pravila propisana kućnim redom škole i kućnim redom u stambenoj zgradi. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju međuljudskih odnosa u zajednici.
Poveznice sa ZJNPP	DHP 1.2.3. TZP 2.3.1. TZP 2.3.3.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja: Bonton- pravila lijepog ponašanja; Kućni red u školi; Kućni red u stambenoj zgradi; Prihvatljiva i neprihvatljiva ponašanja; Kako funkcionira jedan tim?; Posjeta ustanovama kulture (muzej, galerija, pozorište, biblioteka); Bonton-pravila prilikom objedovanja; Ponašanje u sredstvima javnog prijevoza; Saobraćajna kultura i sl.</p>	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa odabranim temama planiranim za čas odjeljenjske zajednice i nastavu naprimjer organiziraju kao blok-sat ova dva oblika odgojno-obrazovnog rada. Nastavnici treba da iskoriste i predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na poštivanje različitih pravila (kućni red škole, bonton, pravila ponašanja u saobraćaju, pravila ponašanja na javnom mjestu i sl.). Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, terenska nastava, te praktično, situaciono i smisljeno učenje kao oblici aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici na vidno mjesto u učionici istaknu: razredna pravila (donesena na početku školske godine zajedničkim konsenzusom) i Pravilnik o Kućnom redu škole (donesen od strane direktora škole). Neophodno je osigurati različita nastavna sredstva i pomagala kojima će se na zoran način formirati predstave i pojmovi o pravilima lijepog ponašanja u raznim životnim situacijama i u raznim kontekstima. Nastavnik za potrebe ostvarenja ovog ishoda može pronaći adekvatne plakate i video materijale u Didaktičkom kompletu pod nazivom "Prevencija nasilja koje uključuje djecu u Bosni i Hercegovini" koji je izdao Pedagoški zavod Zenica uz podršku partnerske organizacije Save the Children UK. Nastavnik treba da organizira bar dvije terenske posjete ustanovama kulture koje su u direktnoj vezi sa komponentom Kultura ponašanja.</p>	
D.5.2. Razlikuje prihvatljive od neprihvatljivih oblika komunikacije u svom okruženju.	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava važnost međusobnog poštovanja i uvažavanja u komunikacijskim kontekstima. • Prepoznaje prihvatljivo komuniciranje i neprihvatljivo komuniciranje u školskom okruženju. • Prepoznaje prihvatljivo komuniciranje i neprihvatljivo komuniciranje u izvanškolskom okruženju. • Opisuje na koji način pojedinci i grupe mogu međusobno komunicirati. • Primjenjuje različite oblike verbalnog i neverbalnog komuniciranja.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo i aktivno sluša sagovornika i razumije sadržaj izgovorenog tokom međusobnog dijaloga. • Jasno iskazuje svoje potrebe u određenim životnim situacijama. • Fokusiran/a je na rješavanje sukoba bez traženja krivca. • Jasno prezentuje ključne elemente sadržaja prikazanog na prezentacijama. • Efikasno učestvuje u debatama na različite teme. • Uvažava mišljenja sagovornika u debati i iznosi valjane dokaze za svoje argumente. • Aktivno učestvuje u radionicama učenja socijalnih vještina.
Poveznice sa ZJNPP	JZK 5.1.1. JZK 5.1.2. JZK 5.2.2.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komuniciranje - šta je to?; • Vrste komunikacije; • Pripadljivo i nepripadljivo komuniciranje; • Aktivno slušanje; • Sukob ili saradnja; • Debata - kako je organizirati?; • Komuniciranje u timu; • Komuniciranje na javnom mjestu; • Komuniciranje putem interneta (prednosti i opasnosti) i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa odabranim temama planiranim za čas odjeljenjske zajednice i nastavu naprimjer organiziraju kao blok-sat ova dva oblika odgojno-obrazovnog rada. Nastavnici treba da i iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na poštivanje različitosti, pravila ponašanja, načine komunikacije. Posebna mogućnost međupredmetnog koreliranja se može ostvariti sa nastavom B/H/S jezika i književnosti u oblasti Usmenog izražavanja i slušanja. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina koje se razvijaju odabranim sociološkim oblicima rada, metodama i tehnikama (radionice učenja socijalnih vještina, edukativne radionice, debate, diskusije, prezentacije, transformativni dijaloški proces). Potrebno je zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično, situaciono i smisljeno učenje kao oblici aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici na vidno mjesto u učionici istaknu: razredna pravila (donesena na početku školske godine zajedničkim konsenzusom) i učioničko okruženje organizirati na način da se osiguraju uvjeti za kružnu komunikaciju i rad u malim grupama. Nastavnik za potrebe ostvarenja ovog ishoda može pronaći adekvatne plakate i video materijale u Didaktičkom kompletu pod nazivom "Prevenција nasilja koje uključuje djecu u Bosni i Hercegovini" koji je izdao Pedagoški zavod Zenica uz podršku partnerske organizacije Save the Children UK. Nastavnik može za realizaciju pojedinih tema angažirati edukatore iz oblasti nenasilne komunikacije, a moguće je i organizirati prisustvo gosta-predavača na času (npr. profesor jezika, komunikolog, retoričar, glumac i sl.).</p>	
<p>D.5.3. Objašnjava važnost kulturno-historijskog naslijeđa jedne zemlje za život njenih stanovnika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjava pojam kulturno-historijsko naslijeđe. • Imenuje kulturno- historijske spomenike u svom okruženju i šire. • Njeguje tradiciju i običaje svog naroda. • Poštuje tradiciju i običaje drugih naroda i narodnosti u Bosni i Hercegovini. • Analizira raznolikost kulturne baštine Bosne i Hercegovine. • Kulturnu baštinu Bosne i Hercegovine pronalazi na listi kulturne baštine svijeta.

	<ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuje načelo "Jedinstvo u različitostima" koje podržava obrazovanje za mir. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose očuvanju tradicije i kulturno-historijskog naslijeđa Bosne i Hercegovine.
Poveznice sa ZJNPP	DHP 2.2.1. UMP 2.3.4.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulturno-historijsko naslijeđe Bosne i Hercegovine; • Kulturno-historijski spomenici u Bosni i Hercegovini; • Sevdalinka- šta je to?; • Tvrđave u Bosni i Hercegovini; • Običaji naroda i narodnosti u Bosni i Hercegovini; • Praznici/blagdani u Bosni Hercegovini i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa odabranim temama iz Društva, Likovne kulture ili Muzičke/Glazbene kulture. Nastavnici treba da iskoriste i predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na kulturno-historijsko naslijeđe užeg i šireg zavičaja. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, terenska nastava, te praktično, situaciono i smisljeno učenje kao oblici aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici na vidno mjesto u učionici istaknu: kartu Bosne i Hercegovine i grb Bosne i Hercegovine kao simbole državnosti. Neophodno je osigurati različita nastavna sredstva i pomagala kojima će se na zoran način formirati predstave i pojmovi o kulturno-historijskom naslijeđu Bosne i Hercegovine. Nastavnik za potrebe ostvarenja ovog ishoda može pronaći adekvatne plakate i video materijale koji predstavljaju autentične prikaze njegovanja tradicije naroda i narodnosti koji žive u Bosni i Hercegovini. Nastavnik treba da organizira bar dvije terenske posjete ustanovama kulture ili kulturno-historijskim spomenicima koje su u direktnoj vezi sa komponentom Kultura ponašanja. Za ove namjene nastavnici mogu iskoristiti materijal "Izvanučionička nastava u funkciji razvoja ključnih kompetencija i životnih vještina učenika nižih razreda osnovne škole" čiji je izdavač Pedagoški zavod Zenica. Moguće je ostvariti saradnju i sa turističkom zajednicom Zeničko-dobojskog kantona koja radi na promociji turizma na području Zeničko-dobojskog kantona.</p>	
D.5.4. Određuje slobodu, solidarnost, prava, obaveze i odgovornosti pojedinca kao najviše demokratske vrijednosti.	<ul style="list-style-type: none"> • Navodi prava i odgovornosti učenika u školi. • Objašnjava važnost Konvencije o pravima djeteta. • Objašnjava kako ponašanje usklađeno sa vrijednostima i pravilima škole doprinosi jednakosti učenika. • Opisuje razlike između pravednih i nepravednih postupaka u razredu i školi putem odabranih primjera. • Objašnjava kako dobro pravilo zbog nepoštivanja njegovog provođenja dovodi do nedemokratskih postupaka. • Razlikuje pojmove pravda, odgovornost, autoritet i privatnost. • Uočava i analizira prepreke koje doprinose punom ostvarenju demokratskih vrijednosti. • Opisuje značaj i ulogu demokratskih institucija lokalne zajednice. • Poštuje razredna pravila i Kućni red škole. • Učestvuje u demokratskom izboru rukovodstva odjeljenjske zajednice. • Analizira rad Vijeća učenika u školi. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju opće demokratske kulture.
Poveznice sa ZJNPP	DHP 4.3.1. DHP 4.3.2. DHP 4.3.3.

Ključni sadržaji

Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:

- Osnove demokratije: Privatnost;
- Osnove demokratije: Pravda;
- Osnove demokratije: odgovornost;
- Osnove demokratije: Autoritet;
- Kako demokratski izabrati rukovodstvo odjeljenjske zajednice;
- Izbori u lokalnoj zajednici;
- Konvencija o pravima djeteta;
- Demokratski i nedemokratski postupci;
- Demokratska kultura u školi;
- Vijeće učenika- Šta je to?;
- Demokratske institucije u lokalnoj zajednici i sl.

Preporuke za ostvarenje ishoda

Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja sa odabranim temama planiranim za čas odjeljenjske zajednice i nastavu, u skladu sa mogućnostima, organiziraju kao blok-sat ova dva oblika odgojno-obrazovnog rada. Nastavnici treba da i iskoriste predznanja učenika iz drugih komponenti u okviru oblasti Kultura ponašanja i komuniciranja, ali i predznanja koja su stekli na nastavi B/H/S jezika i književnosti, Društva i Moje okoline koja se odnose na prava i obaveze/odgovornosti pojedinca u demokratskom društvu. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, terenska nastava, te praktično, situaciono i smisljeno učenje kao oblici aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici na vidno mjesto u učionici istaknu: razredna pravila (donesena na početku školske godine zajedničkim konsenzusom) i Pravilnik o Kućnom redu škole (donesen od strane direktora škole). Neophodno je osigurati različita nastavna sredstva i pomagala kojima će se na zoran način formirati predstave i pojmovi o demokratskim načelima i općoj demokratskoj kulturi. Za ove namjene nastavnicima će poslužiti materijal pod nazivom Osnove demokratije 1,2,3,4 čiji je izdavač CIVITAS Bosne i Hercegovine. Osim navedenog materijala moguće je iskoristiti i Priručnik "Obrazovanje za mir" čiji je izdavač EFP Ured u Sarajevu, te Didaktički komplet pod nazivom "Prevenција nasilja koje uključuje djecu u Bosni i Hercegovini" koji je izdao Pedagoški zavod Zenica uz podršku partnerske organizacije Save the Children UK. Nastavnik treba da organizira fer i demokratske izbore na nivou razredne zajednice (npr. izbor rukovodstva odjeljenjske zajednice, izbor predstavnika za Vijeće učenika i sl.).

Oblast: E/Ekonomika domaćinstva i poduzetništvo

Ishod učenja	Razrada ishoda
<p>E.5.1. Objašnjava na koji način članovi porodice (obitelji) doprinose poboljšanju ekonomike u domaćinstvu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje pojam domaćinstvo od pojma porodica (obitelj). • Objašnjava značenje pojma ekonomika u domaćinstvu. • Uočava i imenuje faktore koji utječu na ekonomiku domaćinstva. • Analizira načine na koje se može ekonomično upravljati vremenom. • Analizira načine na koje se može ekonomično upravljati energijom. • Analizira načine na koje se može ekonomično upravljati otpadom. • Objašnjava značenje pojmova korisni otpad, biorazgradivi otpad, reciklaža. • Upoređuje ekonomiku seoskog domaćinstva sa ekonomikom domaćinstva koje živi u stambenoj zgradi. • Učestvuje u kreiranju kućnog budžeta.

	<ul style="list-style-type: none"> • Racionalno koristi novčana sredstva namijenjena za dnevni, sedmični ili mjesečni džeparac. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose unapređenju ekonomike domaćinstva.
Poveznice sa ZJNPP	PNP 3.3.1. DHP 3.1.2. DHP 3.2.1.
Ključni sadržaji	
<p>Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekonomika u domaćinstvu; • Ekonomika u seoskom domaćinstvu; • Ekonomika domaćinstva koje živi u stanu; • Ekonomično upravljanje vremenom; • Ekonomično upravljanje energijom; • Ekonomično upravljanje otpadom; • "Reciklaža nije gnjavaža"; • "Recikliraj-profitiraj"; • Kreiranje kućnog budžeta; • Džeparac- pravilno korištenje; • Štednja je mudrost trošenja i sl. 	
Preporuke za ostvarenje ishoda	
<p>Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da koreliraju sadržaje nastave Kulture življenja koje su učenici usvojili kroz oblasti Kultura stanovanja, Kultura ishrane i Kultura odijevanja. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja i praktičnih vještina. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, te praktično, situaciono i smisljeno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici kroz međupredmetnu korelaciju sa nastavom matematike osmisle zanimljive projekte za učenike vezane za izračune (utrošak energije, vode, ogrjeva i sl.), a kroz korelaciju sa nastavnim sadržajima iz Prirode diskutuju o energiji (solarna energija, energija vode, vjetra i sl.). Za realizaciju ovih sadržaja neophodno je osigurati raznovrsna nastavna sredstva i pomagala, a moguće je organizirati i terensku nastavu kroz posjete banci, preduzeću koje je nadležno za vodovod i kanalizaciju, elektrodistribuciji i sl. Ukoliko je ovo nemoguće ostvariti nastavnik može omogućiti da na nastavi boravi gost-predavač koji će govoriti o štednji, obnovljivim izvorima energije, recikliranju i sl. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno ili u malim grupama, a koji su direktno povezani sa ekonomikom domaćinstva.</p>	
E.5.2. Istražuje poduzetno djelovanje u različitim aspektima života.	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje situacije i aktivnosti koje su nastale i realizirane u učionici kao rezultat njegove ideje. • Opisuje poduzetno djelovanje u neposrednom okruženju (u školi, izvan škole, u porodici). • Prepoznaje faze realizacije jedne ideje od njenog nastanka do djela. • Razlikuje pojmove prihod i trošak. Imenuje oblike poduzetništva (zanati, udruženja, zadruge, preduzeća). • Predstavlja svoju poduzetničku ideju kroz faze realizacije od ideje u djelo. • Identifikuje koristi volonterskog rada za pojedinca i društvo. • Predlaže rješenja problemskih situacija u porodici i školi. • Obrazlaže svoj stav i dovodi ga u vezu s mišljenjem drugih. • Pojašnjava svoju ulogu u timu tokom realizacije poduzetničkih aktivnosti. • Planira i provodi jednostavne projekte koji doprinose poduzetničkom djelovanju.
Poveznice sa ZJNPP	KMP 1.1.1. KMP 1.1.2. KMP 1.1.3.

Ključni sadržaji

Za ostvarenje ovog ishoda preporučuje se realizacija sljedećih ključnih sadržaja:

- Od ideje do djela;
- Poduzetništvo- Šta je to?;
- Oblici poduzetništva (zanati, zadruge, udruženja, nevladine organizacije, preduzeća i sl.);
- Volonterski rad u zajednici;
- Uspješni poduzetnici;
- Prihodi i troškovi;
- Poduzetništvo nekad i sad i sl.

Preporuke za ostvarenje ishoda

Za realizaciju ovog ishoda nastavnicima se preporučuje da iskoriste predznanja učenika iz nižih razreda koja se odnose na privredu, njen razvoj, zanimanja ljudi. Moguće je korelirati nastavne sadržaje Kulture življenja sa temama planiranim za realizaciju časa odjeljenjske zajednice kroz poduzetničke radionice, kreativno-produktivne radionice, radionice učenja socijalnih vještina i sl. Potrebno je osigurati da su ravnomjerno zastupljene aktivnosti na stjecanju činjeničnih znanja o poduzetništvu i praktičnih vještina kojima se razvija poduzetnički duh. Zastupiti savremene oblike učenja i podučavanja i maksimalno angažirati učenike i iskoristiti njihova životna i praktična iskustva. Od vrsta nastave preporučuje se: projektna nastava, problemska nastava, egzemplarna nastava, terenska nastava, te praktično i smisljeno učenje kao oblik aktivnog učenja. Neophodno je da nastavnici zajedno sa učenicima detektuju problemske situacije u školi, porodici ili lokalnoj zajednici koje mogu riješiti poduzetničkim djelovanjem pojedinačno, u paru ili timski. U ovoj fazi je veoma bitna etapa generiranja ideja, a zatim razrada istih kroz akcioni plan do djela. U toku godine je moguće organizirati dan poduzetništva ili vašar ideja, a ukoliko to prilike dozvoljavaju organizovati i posjetu sajmu male privrede, sajmu organske proizvodnje i sličnim privrednim manifestacijama u mjestu stanovanja. Nastavnik treba da odabere adekvatne projektne zadatke koje će učenici realizirati samostalno, u paru ili u timu, a koji su direktno povezani za poduzetničko učenje i djelovanje.

E/ UČENJE I PODUČAVANJE

Kada je u pitanju nastava Kulture življenja neophodno je da se stvori podsticajno okruženje za učenje i podučavanje ovog nastavnog predmeta. Nastava u petom razredu osnovne škole organizira se kao razredno-predmetna, međutim nastavni predmet Kultura življenja mogu realizirati nastavnici razredne nastave ili nastavnici predmetne nastave. Od ovoga će zavisiti i način kreiranja okruženja za učenje u sklopu nastave Kulture življenja.

U razrednoj nastavi učenici pohađaju nastavu u jednoj učionici, a u predmetnoj nastavi najčešće se radi o kabinetskoj organizaciji nastave. Ukoliko škola ne posjeduje poseban kabinet za nastavne predmete poput Kulture življenja sa adekvatnom opremom, nastavnim sredstvima i pomagalicama, nastava se realizira u učionici u kojoj učenici prate nastavu ostalih predmeta. Nastavnik će voditi računa da osigura u jednom dijelu učionice kutak ili ekspograf na kojem će blagovremeno biti predstavljeni sadržaji koji se trenutno izučavaju.

U predmetnoj nastavi u osnovnoj školi moguće je organizirati kabinetsku nastavu za dva srodna nastavna predmeta (npr. Kultura življenja-Kultura i zajednica; Kultura življenja-Likovna kultura) kako bi se kreiralo što ekonomičnije okruženje za učenje i podučavanje. U ovom slučaju kabinet se mora opremiti savremenim nastavnim sredstvima i pomagalicama za učenje i podučavanje Kulture življenja, namještaj mora biti prilagodljiv za primjenu različitih socioloških oblika rada.

Neophodno je osigurati audio i audio-vizuelnu opremu (CD player, multimedija, personalni računar i sl.). Za pojedine nastavne oblasti (npr. kulturu ishrane) potrebno je opremiti učionicu sa kućanskim aparatima (električna peć, frižider, mikser, kuhalo i sl.), ali i sa pametnom tablom i ostalom pratećom elektronskom opremom koja omogućava izvođenje online nastave, tj. digitalizaciju i informatizaciju nastavnog procesa. U ovako kreiranom i podsticajnom okruženju nastava se treba prilagoditi individualnim iskustvima i karakteristikama svakog učenika što je obilježje inkluzivnog pristupa u nastavi.

Kako bismo učenike aktivno uključili u proces učenja neophodno je primjenjivati savremene metode, strategije učenja, tehnike rada i didaktičko-metodičke pristupe (npr. terensku nastavu, problemsko učenje, aktivno učenje, projektnu nastavu, saradničko učenje i sl.). Primjenom različitih tehnika formativnog praćenja učeničkih postignuća osigurat će se kvalitativna povratna informacija o njihovom napredovanju tokom procesa učenja.

Kako bi se proces učenja i podučavanja ovog nastavnog predmeta planirao i organizirao što kvalitetnije i ekonomičnije, moguće je da se nastavni sati planiraju kao dvočas, s tim što se prvi sat (uvodni sat na početku školske godine) treba planirati zasebno ili kao blok-čas (npr. čas odjeljske zajednice-čas kulture življenja). Ovo će omogućiti kvalitetniju organizaciju nastave koja je usmjerena na praktične vježbe kao i organizaciju izvanškolskih aktivnosti kao što su posjete, terenska nastava, gostovanja i sl.

F/VREDNOVANJE U PREDMETNOM KURIKULUMU

Kada je u pitanju praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje učeničkih postignuća u okviru nastavnog predmeta Kultura življenja neophodno je, pored odredbi iz pravilnika koji regulira ovu oblast, ispoštovati i sljedeća tri načina ocjenjivanja:

- **Sadržajno ocjenjivanje**

Postavljeni ciljevi svake nastavne jedinice određuju koje znanje smatramo potrebnim unutar te nastavne jedinice, a to usmjerava naše podučavanje da učenici steknu tačno određen obim i vrstu znanja. Ako smo jasno postavili ciljeve svake nastavne jedinice, definirali ishode učenja i indikatore uspješnosti, možemo jednostavno provjeriti jesu li učenici stekli i ovladali znanjima koja smo predvidjeli kao sadržaj učenja, provjeravajući i ispitujući baš to znanje.

- **Ocjenjivanje u realnim situacijama**

Nastavnik koji realizira nastavu iz nastavnog predmeta Kultura življenja treba što više da zaključuje o učenikovom znanju iz njegovog ponašanja, primjene znanja, razumijevanja i obrazloženja, te produkata koji nastaju kao rezultat praktičnih vježbi u učionici i izvan nje. Učenici nižeg osnovnoškolskog uzrasta još uvijek su u misaonom pogledu vrlo upućeni na konkretne predmete i situacije i postepeno sa razine konkretnosti prelaze na apstraktnu razinu i ovladavaju njihovim simboličnim zamjenama (slikom, pojmom, znakom). Zato je važno od učenika tražiti stvarno ponašanje i konkretnu demonstraciju određene vještine. To znači da ćemo od učenika tražiti da u određenoj situaciji primijeni naučeno, a ne da opiše riječima, prepozna na crtežu i sl. Osim praktičnih vještina, u okviru ovog predmeta ispitujemo i činjenično znanje, ali na ocjenjivanje utječe i stvaralački duh, poduzetnički duh i samoinicijativa. Činjenično znanje ispitujemo usmenim i pisanim provjeravanjem. Pismene provjere treba obavezno bodovati, definirati skalu ocjenjivanja, odrediti minimalan broj bodova za prolaznu ocjenu (30%). Zadaci u pismenim provjerama treba da budu diferencirani po nivoima složenosti (osnovni, srednji i napredni) i da prate definirane ishode učenja i indikatore za pojedine nastavne oblasti/cjeline/teme, odnosno oblasti i komponente definirane u predmetnom kurikulumu. Ovo načelo se nadograđuje u skladu za uzrastom učenika i prilagođava uzrastu učenika.

- **Kontinuirano ocjenjivanje**

Svakodnevno prikupljanje podataka o znanju, razumijevanju i sposobnosti primjene naučenog olakšava zapažanje o učenikovim specifičnostima, jakim stranama, izvorima poteškoća, socijalnom i emocionalnom razvoju. Ti podaci nastavniku će poslužiti da stalno prate koji učenici nisu usvojili određene vještine i znanja, moći će prilagođavati i mijenjati nastavne metode te pronaći rješenje za učenike koji nisu savladali određene nastavne sadržaje. Prikupljeni podaci dat će sliku učenikova napretka, što može biti koristan podatak nastavniku,

roditeljima kao i samom učeniku, kojeg možemo motivirati ocjenjivanjem njegova napretka. Sve navedeno olakšat će nastavniku kada treba brojčanu ocjenu jasno potkrijepiti opisom. Ovo je posebno značajno za vrednovanje i ocjenjivanje učenika koji prate nastavu po individualnim obrazovnim programima i koji se, shodno Zakonu o osnovnoj školi, pored brojčane ocjene, ocjenjuju i opisno tokom cjelokupnog osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Takvim će se izražavanjem postignutog znanja nastavnik moći koristiti za svako razdoblje (na kraju nastavne cjeline, polugodišta i školske godine). Za ovakvo ocjenjivanje kažemo da je uravnoteženo ocjenjivanje.

Želimo li da naši učenici izrastu u slobodne ljude koji će njegovati demokratske odnose u društvu, i naš odnos prema njima treba biti otvoren, tolerantan, poticajan i empatičan. Cilj učenja postaje znanje, a ne ocjena sama po sebi.

Prilikom praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učeničkih postignuća, nastavnik Kulture življenja će konsultirati savremenu literaturu iz pedagogije, psihologije, metodike nastavnog predmeta i dokimologije kao naučne discipline koja se bavi ovim segmentom odgojno-obrazovnog rada. Da bi nastavnik usmjerio učenika na znanje i praktične životne vještine i važnost ovladavanja znanjem i praktičnim životnim vještinama, može učiniti sljedeće:

- svojim primjerom demonstrirati da je učenje cjeloživotno i da se i odrasle osobe često prate, vrednuju i ocjenjuju;
- izbjegavati međusobne usporedbe učenika tokom procesa ocjenjivanja;
- razgovarati često o vlastitim jakim i slabim stranama učenika pojedinačno te jakim i slabim stranama razredne zajednice;
- s učenikom razgovarati o tehnikama i strategijama učenja koje primjenjuje, kako bi bolje razumjeli i razjasnili šta učenik nije usvojio i kako bi to mogao postići;
- osigurati da su ravnomjerno zastupljene različite tehnike praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća kako bi učenici shvatili da se znanja, vještine i sposobnosti mogu pratiti, vrednovati i ocjenjivati na različite načine te da kumulativno doprinose izvođenju zaključne ocjene koja je pokazatelj njihovog uspjeha u određenom vremenskom periodu;
- koristiti različite tehnike samovrednovanja i samoprocjene za učenike kako bi bili aktivno uključeni u sve faze nastave (planiranje, realizacija, evaluacija) što će omogućiti učenicima da razviju osjećaj da i sami utječu na to kakvu će ocjenu dobiti;
- važno je roditelje usmjeriti na postignuće njihovog djeteta, a umanjiti njihovo zanimanje za položaj vlastitog djeteta u odnosu na ostalu djecu;
- postaviti jasne kriterije za ocjenjivanje koji treba da prate standarde učeničkih postignuća i da se oslanjaju na definirane ishode učenja i indikatore uspjeha postavljene u predmetnom kurikulumu i sl.

G/PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

- Nastavu kulture življenja u 5. razredu mogu izvoditi lica koja su završila odgovarajući fakultet i stekla zvanje:
 - nastavnik/profesor kulture življenja,
 - nastavnik/profesor koji ima grupu kultura življenja sa nekim drugim predmetom,
 - nastavnik/profesor ekonomike domaćinstva i hemije,
 - nastavnik/profesor razredne nastave.
- Nastavu kulture življenja u 5. razredu mogu izvoditi i lica koja imaju završen najmanje I (prvi) ciklus Bolonjskog sistema studiranja u trajanju od tri (3) godine (180 ECTS bodova) ili četiri (4) godine (240 ECTS bodova) i koja su stekla akademsku titulu i zvanje bachelor ili ekvivalent za određenu oblast.

